TEISINGUMO TEISMO (ketvirtoji kolegija) SPRENDIMAS

2024 m. liepos 4 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Direktyva 93/13/EEB – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartys – Sąlyga, ribojanti palūkanų normos kintamumą – Vadinamosios „apatinės ribos“ sąlygos – Didelį skaičių verslininkų ir vartotojų apimantis kolektyvinis ieškinys dėl šių sąlygų naudojimo uždraudimo ir pagal jas sumokėtų sumų grąžinimo – Šių sąlygų aiškumas ir suprantamumas – Sąvoka „vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas“

Byloje C-450/22

dėl *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) 2022 m. birželio 29 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2022 m. liepos 6 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Caixabank SA, *Bankia SA* ir *Banco Mare Nostrum SA* teisių perėmėja,

Caixa Ontinyent SA,

Banco Santander SA, *Banco Popular Español SA ir Banco Pastor SA teisių perėmėja*,

Targobank SA,

Credifimo SAU,

Caja Rural de Teruel SCC,

Caja Rural de Navarra SCC,

Cajasiete Caja Rural SCC,

Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid SCC,

Caja Laboral Popular SCC (Kutxa),

Caja Rural de Asturias SCC,

Arquia Bank SA, anksčiau – *Caja de Arquitectos SCC,*

Nueva Caja Rural de Aragón SCC,

* Proceso kalba: ispanų.

Caja Rural de Granada SCC,

Caja Rural del Sur SCC,

Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca SCC (Globalcaja),

Caja Rural Central SCC,

Caja Rural de Extremadura SCC,

Caja Rural de Zamora SCC,

Unicaja Banco SA, *Liberbank SA ir Banco Castilla-La Mancha SA* teisių perėmėja,

Banco Sabadell SA,

Banca March SA,

Ibercaja Banco SA,

Banca Pueyo SA

prieš

Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae),

M.A.G.G.,

M.R.E.M.,

A.B.C.,

Óptica Claravisión SL,

A.T.M.,

F.A.C.,

A.P.O.,

P.S.C.,

J.V.M.B., C.M.R. įpėdinį,

TEISINGUMO TEISMAS (ketvirtoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas C. Lycourgos, teisėjai O. Spineanu-Matei (pranešėja), J.-C. Bonichot, S. Rodin ir L. S. Rossi,

generalinė advokatė L. Medina,

posėdžio sekretorė L. Carrasco Marco, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2023 m. rugsėjo 28 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– *Caixabank SA – Bankia SA* ir *Banco Mare Nostrum* SA teisių perėmėjos, atstovaujamos *abogados* J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes ir E. Valencia Ortega,

– *Banco Santander SA – Banco Popular Español SA* ir *Banco Pastor SA* teisių perėmėjos, atstovaujamos *abogados* J. M. Rodríguez Cárcamo ir A. M. Rodríguez Conde,

– *Targobank SA*, atstovaujamos *abogados* D. Machado Rubiño ir J. Pérez de la Cruz Oña,

– *Caja Rural de Teruel SCC*, atstovaujamos *abogado* J. López Torres,

– *Caja Rural de Navarra SCC*, atstovaujamos *abogados* J. Izquierdo Jiménez ir M. Robles Cháfer bei *procurador* M. Sánchez-Puelles González-Carvajal,

– *Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid SCC*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Caja Rural de Asturias S.C.C.*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Arquia Bank SA*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Nueva Caja Rural de Aragón SCC*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Caja Rural de Granada SCC*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Caja Rural del Sur SCC*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Caja Rural de Albacete, Ciudad Real ir Cuenca SCC (Globalcaja)*, atstovaujamos *abogados* R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas ir E. Portillo Cabrera bei *procuradora* M. Moreno de Barreda Rovira,

– *Caja Rural Central SCC*, *Caja Rural de Extremadura SCC* ir *Caja Rural de Zamora SCC*, atstovaujamų *abogado* J. López Torres,

– *Unicaja Banco SA – Liberbank SA et Banco Castilla-La Mancha SA* teisių perėmėjos, atstovaujamos *abogados* M. Á. Cepero Aránguez ir C. Vendrell Cervantes,

– *Banco Sabadell SA*, atstovaujamos *abogados* G. Serrano Fenollosa, R. Vallina Hoset ir M. Varela Suárez,

– *Ibercaja Banco SA*, atstovaujamos *abogadas* S. Centeno Huerta ir C. González Silvestre,

– *Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae)*, atstovaujamos *abogados* V. Cremades Erades, K. Fábregas Márquez ir J. F. Llanos Acuña bei *procuradora* M. del M. Villa Molina,

– Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos L. Aguilera Ruiz ir A. Pérez-Zurita Gutiérrez,

– Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna ir S. Żyrek,

– Portugalijos vyriausybės, atstovaujamos P. Barros da Costa, A. Cunha ir L. Medeiros,

– Europos Komisijos, atstovaujamos J. Baquero Cruz ir N. Ruiz García ir I. Galindo Martín,

susipažinęs su 2024 m. sausio 18 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 4 straipsnio 1 ir 2 dalių bei 7 straipsnio 3 dalies išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Caixabank SA – Bankia SA* ir *Banco Mare Nostrum SA* teisių perėmėjos, *Caixa Ontinyent SA*, *Banco Santander SA – Banco Popular Español SA* ir *Banco Pastor SA* teisių perėmėjos, *Targobank SA*, *Credifimo SAU*, *Caja Rural de Teruel SCC*, *Caja Rural de Navarra SCC*, *Cajasiete Caja Rural SCC*, *Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid SCC*, *Caja Laboral Popular SCC (Kutxa)*, *Caja Rural de Asturias SCC*, *Arquia Bank SA*, anksčiau – *Caja de Arquitectos SCC*, *Nueva Caja Rural de Aragón SCC*, *Caja Rural de Granada SCC*, *Caja Rural del Sur SCC*, *Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca SCC (Globalcaja)*, *Caja Rural Central SCC*, *Caja Rural de Extremadura SCC*, *Caja Rural de Zamora SCC*, *Unicaja Banco SA – Liberbank SA* ir *Banco Castilla-La Mancha SA* teisių perėmėjos, *Banco Sabadell SA*, *Banca March SA*, *Ibercaja Banco SA* ir *Banca Pueyo SA* ginčą su *Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae)*, Ispanijos bankų, taupomųjų bankų ir draudimo bendrovių naudotojų asociacija, M.A.G.G., M.R.E.M., A.B.C., *Óptica Claravisión SL*, A.T.M., F.A.C., A.P.O., P.S.C. ir J.V.M.B. – C.M.R. įpėdiniu, dėl to, kad šių kredito įstaigų sudarytose hipoteka užtikrintų paskolos sutarčių bendrosiose sąlygose būtų uždrausta numatyti tam tikrą iki šiol naudotą sąlygą ir būtų grąžintos šių naudotojų pagal tą sąlygą sumokėtos sumos.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 93/13 dvidešimt trečioje konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„kadangi asmenys arba organizacijos, pagal valstybės narės teisės aktus laikomos tuo klausimu turinčiomis teisėtą interesą [apsaugoti vartotoją], privalo turėti galimybių pradėti procesinius veiksmus dėl sutarties, kuri sudaryta bendram naudojimui su vartotojais sudaromose sutartyse, sąlygų, ir, visų pirma, dėl nesąžiningų sąlygų, teisme arba administracinėje institucijoje, kuri yra kompetentinga nagrinėti skundus arba inicijuoti atitinkamus procesinius veiksmus; tačiau kadangi ši galimybė nereikalauja bendrųjų sąlygų, įgytų atskiruose ekonominiuose sektoriuose, išankstinio patvirtinimo.“

4 Šios direktyvos 2 straipsnyje nustatyta:

„Šioje direktyvoje:

<…>

b) „vartotojas“ – bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija.“

5 Minėtos direktyvos 4 straipsnyje numatyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis].

2. Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

6 Šios direktyvos 5 straipsnyje nurodyta:

„Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. Atsiradus abejonių dėl sąlygos reikšmės, interpretuojama vartotojo naudai. Ši taisyklė dėl interpretavimo netaikoma 7 straipsnio 2 dalyje nustatytų procedūrų atveju.“

7 Minėtos direktyvos 7 straipsnyje numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų [verslininkų] sudaromose su vartotojais.

2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali

pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.

3. Tinkamai atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktus, antrojoje straipsnio dalyje nurodytos teisinės apsaugos priemonės gali būti atskirai arba kartu nukreiptos prieš kelis pardavėjus ar tiekėjus [verslininkus] iš t[o] pa[ties] ekonomikos sektoriaus arba prieš jų asociacijas, kurios naudoja arba rekomenduoja naudoti tas pačias bendrąsias sutarčių sąlygas arba panašias sąlygas.“

Ispanijos teisė

Įstatymas 7/1998

8 1998 m. balandžio 13 d. *Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación* (Įstatymas Nr. 7/1998 dėl bendrųjų sutarčių sąlygų; BOE, Nr. 89, 1998 m. balandžio 14 d., p. 12304) su pakeitimas 12 straipsnyje numatyta:

„1. Dėl šio įstatymo nuostatoms arba kitiems imperatyviems arba draudimus nustatantiems teisės aktams prieštaraujančių bendrųjų sąlygų naudojimo arba rekomendacijos jas naudoti gali būti pareikštas ieškinys dėl uždraudimo ir sumų susigrąžinimo.

2. Ieškiniu dėl uždraudimo siekiama, kad būtų priimtas teismo sprendimas, įpareigojantis atsakovą pašalinti iš savo bendrųjų sąlygų visas sąlygas, kurios pripažintos negaliojančiomis, ir ateityje nenaudoti tokių sąlygų, nustatant ir patikslinant, nelygu aplinkybės, sutarties turinį, kuris turi būti laikomas galiojančiu ir įpareigojančiu.

Susijęs ieškinys dėl bet kokių sumų, kurios buvo sumokėtos pagal tokias bendrąsias sąlygas, susigrąžinimo gali būti prijungtas kaip papildomas reikalavimas prie ieškinio dėl uždraudimo, taip pat prie ieškinio dėl žalos, padarytos taikant tokias sąlygas, atlyginimo.“

<…>“

9 Šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta:

„1. Ieškinys dėl uždraudimo gali būti pareikštas bet kuriam komercinės (ūkinės) veiklos subjektui, kuris naudoja bendrąsias sąlygas, pripažintas negaliojančiomis.

<…>

4. Ankstesnėse dalyse nurodyti ieškiniai gali būti pareikšti kartu keliems tame pačiame ekonomikos sektoriuje veikiantiems verslininkams arba jų asociacijoms, kurie naudoja arba rekomenduoja naudoti tapačias bendrąsias sąlygas, kurios pripažintos negaliojančiomis.“

Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 1/2007

10 2007 m. lapkričio 16 d. *Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias* (2007 m. lapkričio 16 d. Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 1/2007, kuriuo patvirtinama Bendrojo įstatymo dėl vartotojų ir naudotojų apsaugos kodifikuota redakcija ir kiti papildomi įstatymai; BOE, Nr. 287, 2007 m. lapkričio 30 d., p. 49181) su pakeitimais, 53 straipsnyje nustatyta:

„Ieškiniu dėl uždraudimo siekiama teismo sprendimo, įpareigojančio atsakovą nutraukti veiksmus ir uždrausti juos pakartoti ateityje. Be to, ieškinys gali būti pareikštas siekiant uždrausti veiksmus, kai pareiškiant ieškinį jie jau atlikti, jei yra pakankamai požymių, kad kyla tiesioginė grėsmė, jog jie gali pasikartoti.

Pagal šio skyriaus nuostatas bet kokia rekomendacija naudoti nesąžiningas sąlygas taip pat laikoma elgesiu, prieštaraujančiu nesąžiningas sąlygas reglamentuojantiems teisės aktams.

Bet koks ieškinys dėl uždraudimo gali būti derinamas su ieškiniais dėl sutarties pripažinimo niekine ir negaliojančia, įsipareigojimų pažeidimo, sutarties nutraukimo ar panaikinimo ir sumų, kurios buvo surinktos dėl tokio elgesio, nuostatų ar bendrųjų sąlygų, pripažintų nesąžiningais ar neskaidriais, grąžinimo. Pagrindinį ieškinį, tai yra proceso teisėje numatytą ieškinį dėl uždraudimo, nagrinėjantis teismas taip pat nagrinėja ir šį prijungtą ieškinį.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

11 2010 m. lapkričio 15 d. *Adicae* kreipėsi į *Juzgado de lo Mercantil nº 11 de Madrid* (Madrido komercinis teismas Nr. 11, Ispanija) su kolektyviniu ieškiniu ir prašė, kad 44 kredito įstaigoms būtų uždrausta jų sudaromose hipoteka užtikrintos paskolos sutartyse kaip bendrąją sąlygą naudoti vadinamąją „apatinės ribos“ sąlygą, pagal kurią kintamoji palūkanų norma negalėjo būti mažesnė už tam tikrą ribą (toliau – apatinės ribos sąlyga), ir kad būtų grąžintos pagal šią sąlygą atitinkamų vartotojų sumokėtos sumos. Vėliau du kartus šioje byloje buvo pateiktas prašymas įtraukti į ją papildomus atsakovus – taip ieškinys buvo pareikštas iš viso 101 kredito įstaigai. Paskelbus tris kartus raginimą Ispanijos žiniasklaidoje, 820 vartotojų individualiai palaikė kolektyviniame ieškinyje pareikštus *Adicae* reikalavimus.

12 *Juzgado de lo Mercantil nº 11 de Madrid* (Madrido komercinis teismas Nr. 11) patenkino ieškinį dėl 98 iš 101 jame atsakovėmis patrauktų įstaigų. Tų įstaigų atžvilgiu šis teismas pripažino apatinės ribos sąlygą negaliojančia, nurodė nutraukti šios sąlygos naudojimą ir pripažino atitinkamų hipoteka užtikrintų paskolos sutarčių tolesnį galiojimą. Jis taip pat tas įstaigas įpareigojo grąžinti pagal minėtą sąlygą nepagrįstai gautas sumas nuo 2013 m. gegužės 9 d., t. y. dienos, kai *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) paskelbė Sprendimą Nr. 241/2013, kuriame konstatavo, kad apatinės ribos sąlygos pripažinimas negaliojančia sukėlė padarinių *ex nunc*.

13 *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrido provincijos teismas, Ispanija) atmetė beveik visus pirmojoje instancijoje pralaimėjusių įstaigų pateiktus apeliacinius skundus.

14 Šis teismas patikslino kriterijus, pagal kuriuos turėjo būti tikrinamas apatinės ribos sąlygos skaidrumas nagrinėjant kolektyvinį ieškinį, ir atitinkamai nusprendė, kad, nagrinėjant kredito įstaigų naudojamas standartines hipoteka užtikrintų paskolos sutarčių formas, buvo svarbu patikrinti, ar šios įstaigos elgėsi taip, kad paslėptų arba užmaskuotų tokios sąlygos

„ekonominį-turtinį poveikį“. To teismo teigimu, toks paslėpimas ar užmaskavimas yra tada, kai minėtos įstaigos šios sąlygos neaptaria ir jos nenurodo lygiai taip pat, kaip ir kitų sąlygų, į kurias vidutinis paprastai atkreipia dėmesį, nes mano, kad šios kitos sąlygos, susijusios orientacine norma, prie jos pridedamu skirtumu ar atitinkamo grąžinimo trukme, padeda nustatyti sudarytos sutarties išlaidas.

15 *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrido provincijos teismas) taip pat nustatė tam tikrus atitinkamų kredito įstaigų veiksmus, rodančius tokio paslėpimo ar užmaskavimo ketinimą. Pasak šio teismo, prie šių veiksmų priskirtina: tai, kad šios įstaigos apatinės ribos sąlygą pristatė kaip turinčią ryšį su sąlygomis, kurios nesusijusios su atitinkamos hipoteka užtikrintos paskolos sutarties kaina arba aplinkybėmis, dėl kurių ši kaina galėtų sumažėti, taip sudarant įspūdį, kad orientacinės normos kitimo apatinei ribai taikomos tam tikros sąlygos ar reikalavimai, dėl kurių ją bus sudėtinga taikyti praktiškai; tai, kad sąlyga pateikta ilgų pastraipų, kurios pradedamos kitais klausimais, viduryje arba pabaigoje ją trumpai paminint, bet jos neišskiriant, taip nukreipiant vidutinio vartotojo dėmesį kitur; arba tai, kad apatinės ribos sąlyga pateikta kartu su sąlygomis, ribojančiomis palūkanų normos padidėjimą (vadinamosios „viršutinės ribos sąlygos“), taip sutelkiant šio vartotojo dėmesį į tai, kad jam tikrai bus taikoma riba, jeigu padidėtų orientacinė norma, nukreipiant jo dėmesį nuo apatinės ribos svarbos.

16 Kredito įstaigos, kurių apeliaciniai skundai buvo atmesti, kreipėsi į *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą – su nepaprastaisiais skundais dėl procesinio pažeidimo ir kasaciniais skundais dėl apeliacinėje instancijoje priimto sprendimo.

17 Šis teismas tvirtina, kad kyla du vienodai svarbūs teisiniai klausimai. Pirmasis susijęs su tuo, ar kolektyvinis ieškinys yra tinkamas procesinis mechanizmas siekiant, kad būtų patikrintas apatinės ribos sąlygų skaidrumas; kaip matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, atliekant tokį patikrinimą reikia konkrečiai įvertinti visas sutarties sudarymo aplinkybes ir atitinkamam vartotojui pateiktą ikisutartinę informaciją. Toks klausimas įgyja dar didesnę reikšmę, kai, kaip pagrindinės bylos atveju, kolektyvinis ieškinys pareikštas ne vienai kredito įstaigai, bet visoms šalies bankų sistemą sudarančioms kredito įstaigoms, kurių vienintelis bendras bruožas yra tas, kad jų sudarytose hipoteka užtikrintos paskolos sutartyse su kintamąja palūkanų norma jos naudojo apatinės ribos sąlygas (jų turinys šiek tiek skyrėsi).

18 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi savo jurisprudencija šiuo klausimu ir, be kita ko, patikslina, kad patikrino apatinės ribos sąlygų skaidrumą nagrinėdamas kolektyvinį ieškinį būtent byloje, kurioje 2013 m. gegužės 9 d. priėmė Sprendimą 241/2013: jame kaip orientacinį kriterijų jis pasirinko vidutinio vartotojo suvokimą ir atsižvelgė į atitinkamų standartinių „masinių sutarčių“ formų savybes. Vis dėlto šis teismas nurodo, kad aptariamais atvejais kolektyvinis ieškinys buvo pareikštas vienai kredito įstaigai arba labai ribotam kredito įstaigų skaičiui, todėl buvo lengviau standartizuoti atitinkamą praktiką ir atitinkamas sąlygas.

19 Tiesa, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš *Banco de España* (Ispanijos bankas) statistinių duomenų, buvo sudaryta milijonai hipoteka užtikrintų paskolų sutarčių, o tai lėmė daugybę apatinės ribos sąlygų tekstų ir formuluočių. Be to, šis teismas nurodo, kad šios sąlygos 1989 m. gruodžio mėn.–2019 m. birželio mėn. laikotarpiu buvo naudotos teisėtai, joms taikyti vis nauji teisės aktai, nors sutarties sąlygos nesąžiningumas turi būti vertinamas remiantis sutarties sudarymo momentu.

20 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad jei kolektyvinis ieškinys pareikštas labai dideliam skaičiui kredito įstaigų, jame skundžiamas apatinės ribos sąlygų naudojimas labai ilgą laikotarpį pagal vis naujus teisės aktus, ir tai neleidžia patikrinti kiekvienu atveju atitinkamiems vartotojams iki sutarties sudarymo pateiktos informacijos, dėl to labai sudėtinga patikrinti šių sąlygų skaidrumą, taikant Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalį.

21 Antrasis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo keliamas teisinis klausimas yra susijęs su sunkumais apibūdinti, kas yra tas vidutinis vartotojas tokioje byloje, kaip pagrindinė. Šiuo klausimu šis teismas pažymi, kad nors savo jurisprudencijoje Teisingumo Teismas kalba apie vidutinį vartotoją, kuris yra pakankamai informuotas, protingai pastabus ir nuovokus (2020 m. kovo 3 d. Sprendimo *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, 51 punktas), vartotojo pastabumo lygis gali skirtis atsižvelgiant į kelis veiksnius, be kita ko, reklamos srityje galiojančias nacionalines ar sektorių normas arba net pateiktoje komercinėje informacijoje vartojamą kalbą.

22 Pagrindinėje byloje apatinės ribos sąlygos buvo skirtos skirtingoms specifinėms vartotojų kategorijoms, t. y. be kita ko, vartotojams, perėmusiems nekilnojamojo turto vystytojų sudarytas hipoteka užtikrintas paskolas, vartotojams, galintiems naudotis socialinio būsto finansavimo programomis ar galimybe įsigyti viešąjį būstą pagal tam tikrą amžiaus grupę, arba vartotojams, kurie dėl savo profesijos gavo paskolas pagal specialią schemą, todėl būtų sudėtinga taikyti sąvoką „vidutinis vartotojas“, siekiant išnagrinėti šių sąlygų skaidrumą.

23 Šiomis aplinkybėmis *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį, kurioje nurodytos sutarties sudarymo aplinkybės, ir tos pačios direktyvos 7 straipsnio 3 dalį, kurioje nurodytos panašios sąlygos, teismui leidžiama, siekiant vykdyti skaidrumo kontrolę nagrinėjant kolektyvinį ieškinį, abstrakčiai įvertinti sąlygas, kurias naudoja daugiau nei vienas šimtas finansų įstaigų milijonuose bankų sutarčių, neatsižvelgiant į tai, kiek informacijos apie sąlygos teisinę ir ekonominę naštą ar kitas aplinkybes, kurios kiekvienu atveju buvo susiklosčiusios sutarties sudarymo momentu, buvo suteikta prieš sudarant sutartį?

2. Ar su Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalimi ir 7 straipsnio 3 dalimi yra suderinama tai, kad abstrakti skaidrumo kontrolė būtų atliekama atsižvelgiant į vidutinį vartotoją, kai įvairūs sutarčių pasiūlymai yra skirti skirtingoms konkrečioms vartotojų grupėms arba kai daug finansų įstaigų, kurių veiklos sritys ekonominiu ir geografiniu požiūriais yra labai skirtingos, naudojo standartines sąlygas labai ilgą laikotarpį, per kurį laipsniškai kito visuomenės žinios apie tas sąlygas?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

24 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas nacionalinis teismas gali tikrinti sutarties sąlygų skaidrumą, kai nagrinėja kolektyvinį ieškinį, pareikštą to paties ekonominio sektoriaus dideliam skaičiui verslininkų ir dėl labai daug sutarčių.

25 Šiuo klausimu pirmiausia reikia pažymėti, kad naudodamiesi Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema vartotojai jų šioje direktyvoje pripažintas teises gali ginti pareikšdami tiek individualius, tiek kolektyvinius ieškinius.

26 Kartu su subjektyvia vartotojo teise kreiptis į teismą, kad būtų įvertintas sutarties, kurios šalis jis yra, nesąžiningumas, Direktyvos 93/13 7 straipsnio 2 dalyje numatytas mechanizmas leidžia valstybėms narėms vykdyti standartinėse sutartyse esančių nesąžiningų sąlygų kontrolę, vartotojų apsaugos organizacijoms suteikiant teisę reikšti ieškinius dėl uždraudimo, siekiant apginti viešąjį interesą (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 14 d. Sprendimo *Sales Sinués ir Drame Ba*, C-381/14 ir C-385/14, EU:C:2016:252, 21 punktą).

27 Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tokie kolektyviniai ieškiniai, tinkamai atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktus, gali būti atskirai arba kartu nukreipti prieš kelis to paties ekonomikos sektoriaus verslininkus, kurie naudoja arba rekomenduoja naudoti tas pačias bendrąsias arba panašias sutarčių sąlygas.

28 Taigi, nors Direktyvoje 93/13 pripažintomis teisėmis galima pasinaudoti pareiškiant individualų arba kolektyvinį ieškinį, pagal šią direktyvą šių ieškinių tikslai ir teisinės pasekmės skiriasi (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 14 d. Sprendimo *Sales Sinués ir Drame Ba*, C-381/14 ir C-385/14, EU:C:2016:252, 30 punktą).

29 Dėl individualių vartotojo ieškinių reikia pažymėti, kad Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema, pagrįsta idėja, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei verslininko, reikalauja, kad nacionalinis teismas, turintis *ex officio* vertinti sąlygos nesąžiningumą, imtųsi pozityvių veiksmų, atsižvelgdamas, kaip to reikalaujama Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje, į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remdamasis sudarant sutartį buvusiomis visomis jos sudarymo aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties ar sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 14 d. Sprendimo *Sales Sinués ir Drame Ba*, C-381/14 ir C-385/14, EU:C:2016:252, 21–24 punktus).

30 Vis dėlto, kaip matyti iš pačios Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalies formuluotės, atsižvelgimas į visas konkrečias sutarties sudarymo aplinkybes, būdingas individualiems ieškiniams, nepažeidžia šios direktyvos 7 straipsnio taikymo, taigi neturi kliudyti pareikšti kolektyvinio ieškinio.

31 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 93/13 7 straipsnio 2 dalyje numatytų ieškinių dėl uždraudimo, kuriuos pareiškė asmenys ar organizacijos, turinčios teisėtą suinteresuotumą apsaugoti vartotojus, prevencinis pobūdis ir atgrasomasis tikslas, kaip ir jų nepriklausomumas nuo bet kokio konkretaus individualaus ginčo, reiškia, kad šie ieškiniai gali būti pareiškiami net ir tada, jei sąlygos, kurias reikalaujama uždrausti, nebuvo naudotos konkrečiose sutartyse (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 14 d. Sprendimo *Sales Sinués ir Drame Ba*, C-381/14 ir C-385/14, EU:C:2016:252, 29 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

32 Konkrečiai dėl individualių ir kolektyvinių ieškinių sąsajos reikia pažymėti, kad, nesant suderintų procesinių normų, kuriomis ta sąsaja būtų reglamentuota Direktyvoje 93/13, vadovaujantis procesinės autonomijos principu, kiekviena valstybė narė savo teisės sistemoje nustato tą sąsają reglamentuojančias normas, su sąlyga, kad tokios taisyklės nėra mažiau palankios, nei reglamentuojančios panašias situacijas, kurioms taikoma vidaus teisė (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga pasinaudoti pagal Sąjungos teisę vartotojams suteiktomis teisėmis (veiksmingumo principas) (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 14 d. Sprendimo *Sales Sinués ir Drame Ba*, C-381/14 ir C-385/14, EU:C:2016:252, 32 punktą).

Vadinasi, tokios normos negali kelti grėsmės realiam pasinaudojimui Direktyvoje 93/13 vartotojams užtikrinta galimybe pasirinkti, ar savo teises ginti pareiškiant individualų, ar kolektyvinį ieškinį, kurio atveju jiems atstovautų organizacija, turinti teisėtą suinteresuotumą juos apsaugoti.

33 Nagrinėjamu atveju reikia pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas dėl to, kiek kolektyvinis ieškinys yra tinkamas teisminis mechanizmas, padedantis patikrinti hipoteka užtikrintos paskolos sutartyse esančių apatinės ribos sąlygų skaidrumą, kai šis ieškinys pareikštas dideliam verslininkų skaičiui, per ilgą laikotarpį sudariusių daug tokio tipo sutarčių.

34 Pirma, kalbant apie sąvoką „skaidrumas“ Direktyvos 93/13 kontekste, reikia priminti, kad sutarties sąlygų skaidrumo reikalavimas yra bendra taisyklė, taikoma formuluojant su vartotojais sudaromose sutartyse naudojamas sąlygas. Šiuo aspektu tos direktyvos 5 straipsnyje numatyta, kad tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos „visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba“.

35 Šios aiškios ir suprantamos formuluotės pareigos, kuria išreiškiamas verslininkui nustatytas skaidrumo reikalavimas, apimtis nepriklauso nuo to, ar pareiškiamas individualus, ar kolektyvinis ieškinys, kuriuo vartotojas ar organizacija, turinti teisėtą interesą jį apsaugoti, siekia ginti Direktyvoje 93/13 pripažintas teises.

36 Todėl jurisprudenciją, suformuotą nagrinėjant individualius ieškinius ir susijusią su skaidrumo reikalavimu, galima taikyti ir kolektyviniams ieškiniams. Šiuo aspektu reikia priminti, kad pagal šią jurisprudenciją reikalavimas negali būti susiaurintas iki tų sąlygų suprantamumo tik formaliuoju ir gramatiniu aspektais, bet, priešingai, minėtoje direktyvoje nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojas yra silpnesnėje padėtyje nei verslininkas dėl, be kita ko, turimos informacijos lygio (šiuo klausimu žr. 2023 m. kovo 16 d. Sprendimo *Caixabank (Paskolos administravimo mokestis)* (C-565/21, EU:C:2023:212, 30 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

37 Taigi minėtas skaidrumo reikalavimas reiškia, kad ši sąlyga vartotojui turi būti ne tik suprantama formaliuoju ir gramatiniu aspektais, bet ir tai, kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas galėtų suvokti, kaip konkrečiai ji veikia, ir remdamasis konkrečiais ir suprantamais kriterijais įvertinti galimai reikšmingas tokios sąlygos ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams (šiuo klausimu žr. 2021 m. birželio 10 d. *Sprendimo BNP Paribas Personal Finance*, C-776/19-C-782/19, EU:C:2021:470, 64 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

38 Remiantis tuo, kas išdėstyta, matyti, kad pagal Direktyvoje 93/13 nustatytą apsaugos sistemą sutarties sąlygų skaidrumo teisminė kontrolė negali apsiriboti tik sąlygomis, dėl kurių pareikšti individualūs ieškiniai. Iš tiesų nė viena šios direktyvos nuostata neleidžia manyti, kad ši kontrolė neapima sąlygų, dėl kurių pareiškiami kolektyviniai ieškiniai, tačiau su sąlyga, kad laikomasi minėtos direktyvos 7 straipsnio 3 dalyje numatytų reikalavimų, t. y. kad, kai kolektyvinis ieškinys pareiškiamas keliems verslininkams, šie verslininkai turi veikti tame pačiame ekonomikos sektoriuje ir naudoti arba rekomenduoti naudoti tas pačias arba panašias sutarčių sąlygas.

39 Antra, kiek tai susiję su sutarties sąlygos skaidrumo nagrinėjimu, kurį turi atlikti nacionalinis teismas, nagrinėdamas kolektyvinį ieškinį, reikia pažymėti, kad vien dėl savo pobūdžio šis nagrinėjimas negali apimti individualioms situacijoms būdingų aplinkybių, o yra susijęs su standartizuota verslininkų praktika.

40 Taigi nacionalinio teismo pareiga nagrinėjant individualų ieškinį – patikrinti, ar atitinkamam vartotojui buvo pateikta visa informacija, galinti turėti įtakos jo įsipareigojimų apimčiai ir padedanti įvertinti jų finansines pasekmes, atsižvelgiant į sutarties sudarymo aplinkybes ir tai, ar prieš šios sutarties sudarymą pateikta informacijos apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes (šiuo klausimu žr. 2023 m. sausio 12 d. Sprendimo *D. V. (Advokato užmokestis – Valandinio įkainio principas)*, C-395/21, EU:C:2023:14, 38 ir 39 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją), – turi būti pritaikyta prie kolektyvinių ieškinių ypatybių, be kita ko, atsižvelgiant į prevencinį šių ieškinių pobūdį ir jų savarankiškumą, palyginti su bet kuriuo individualiu ginču, apie kuriuos priminta šio sprendimo 31 punkte.

41 Taigi, nagrinėdamas kolektyvinį ieškinį nacionalinis teismas, vertindamas sutarties sąlygą, kaip antai apatinės ribos sąlygą, paisydamas prekių ar paslaugų, dėl kurių sudarytos atitinkamos sutartys, skaidrumą, turi išnagrinėti, ar vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas yra pajėgus sutarties sudarymo momentu suprasti šios sąlygos veikimą ir įvertinti jos galimai reikšmingas ekonomines pasekmes. Šiuo tikslu šis teismas turi atsižvelgti į visą kiekvieno atitinkamo verslininko įprastinę sutartinę ir ikisutartinę praktiką, tarp jų, be kita ko, į šios sąlygos formuluotę ir jos vietą kiekvieno verslininko naudojamoje standartinėje sutartyje, reklamą, panaudotą atitinkamoms tam tikros rūšies sutartims, dėl kurių pareikštas kolektyvinis ieškinys, vartotojams skirtų bendro pobūdžio ikisutartinių pasiūlymų platinimą, taip pat į kitas aplinkybes, kurias jis laiko svarbiomis siekdamas atlikti patikrinimą dėl kiekvieno atsakovo.

42 Trečia, dėl klausimo, ar bylos sudėtingumas dėl labai didelio atsakovų skaičiaus, ilgą laikotarpį sudarinėtų sutarčių ir atitinkamų sąlygų formuluočių įvairovės gali trukdyti patikrinti šių sąlygų skaidrumą, pirmiausia reikia pažymėti, kad, kaip nurodyta šio sprendimo 38 punkte, Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalyje nustatytos dvi kolektyvinio ieškinio pareiškimo keliems verslininkas sąlygos, t. y. pirma, toks ieškinys turi būti pareikštas to paties ekonomikos sektoriaus verslininkams ir, antra, šie turi naudoti arba rekomenduoti naudoti tas pačias bendrąsias sutarčių arba panašias sąlygas.

43 Kalbant apie pirmąją iš šių sąlygų, šiuo atveju neginčijama, kad atsakovai pagrindinėje byloje priklauso tam pačiam ekonomikos sektoriui, t. y. kredito įstaigų. Aplinkybė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas ieškinys pareikštas dideliam kredito įstaigų skaičiui, nėra reikšmingas kriterijus vertinant nacionaliniam teismui tenkančią pareigą išnagrinėti panašių sutarties sąlygų skaidrumą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalį, nes, kaip matyti iš šios nuostatos, kolektyvinis ieškinys gali būti pareikštas atskirai arba kartu keliems to paties sektoriaus verslininkams. Iš tiesų bylos sudėtingumas negali pakenkti pagal Direktyvą 93/13 vartotojams suteiktų subjektinių teisių veiksmingumui, kurio negali paneigti byloje iškilę organizaciniai uždaviniai.

44 Dėl antrosios iš minėtų sąlygų reikia konstatuoti, kad nacionalinis teismas, laikydamasis savo vidaus teisės, turi nustatyti, ar sutarties sąlygos, su kuriomis susijęs kolektyvinis ieškinys, yra pakankamai panašios, kad būtų galima pareikšti šį ieškinį. Šiuo klausimu iš pačios Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalies formuluotės matyti, jog nebūtina, kad šios sąlygos būtų identiškos. Be to, toks panašumas nepaneigiamas vien dėl to fakto, kad sutartys, kuriose tos sąlygos numatytos, buvo sudarytos skirtingais laikotarpiais arba pagal skirtingus teisės aktus, antraip Direktyvos 93/13 7 straipsnio 2 ir 3 dalys didžiąja dalimi netektų savo prasmės ir taip būtų pakenkta šios nuostatos veiksmingumui.

45 Nagrinėjamu atveju, su sąlyga, kad tai patikrins prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, kad atitinkamose hipoteka užtikrintos paskolos sutartyse naudojamose apatinės ribos sąlygose iš esmės nurodyta minimali norma, už kurią kintamoji palūkanų norma negalėjo būti mažesnė, o jų veikimo principas iš esmės buvo tas pats. Todėl atrodo, kad šias sąlygas galima laikyti „panašiomis“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 7 straipsnio 3 dalį.

46 Remiantis tuo, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas nacionalinis teismas gali tikrinti sutarties sąlygų skaidrumą, kai nagrinėja kolektyvinį ieškinį, pareikštą to paties ekonominio sektoriaus dideliam skaičiui verslininkų ir dėl labai daug sutarčių, jeigu tose sutartyse numatyta tokia pati arba panašios sąlygos.

Dėl antrojo klausimo

47 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį ir 7 straipsnio 3 dalį nacionalinis teismas, kuriame kolektyvinis ieškinys pareikštas to paties ekonomikos sektoriaus dideliam verslininkų skaičiui dėl labai daug sutarčių, gali sutarties sąlygos skaidrumą tikrinti remdamasis vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo suvokimu, kai šios sutartys skirtos specifinėms vartotojų kategorijoms ir ši sąlyga buvo naudojama labai ilgą laikotarpį, per kurį laipsniškai kito žinių apie ją lygis.

48 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš suformuotos jurisprudencijos ir kaip buvo priminta šio sprendimo 37 punkte, sutarties sąlygos skaidrumas ir tai, kiek ši sąlyga padeda suprasti jos veikimą, taip pat įvertinti jos galimai reikšmingas ekonomines pasekmes, nagrinėjami atsižvelgiant į vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo suvokimą (šuo klausimu žr., be kita ko, 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 51 punktą ir 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida*, C-263/22, EU:C:2023:311, 26 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

49 Kaip ir bendros „vartotojo“ sąvokos, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio b punktą, kuri yra objektyvi ir nepriklauso nuo konkrečių žinių, galimų turėti atitinkamo asmens, arba informacijos, kurią jis faktiškai turi (šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 21 d. Sprendimo *Pouvin ir Dijoux*, C-590/17, EU:C:2019:232, 24 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją), atveju, abstraktaus orientacinio kriterijaus naudojimas siekiant įvertinti sutarties sąlygos skaidrumą leidžia išvengti, kad šis patikrinimas būtų siejamas su visų sudėtingų subjektyvių veiksnių, kuriuos sudėtinga, net neįmanoma nustatyti, tenkinimu.

50 Kaip iš esmės pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 83 punkte, kadangi nagrinėjant individualią bylą konkrečios žinios, kurias, kaip gali būti manoma vartotojas turi, negali pateisinti nukrypimo nuo vidutinio vartotojo turimų žinių lygio, skirtingų kategorijų vartotojų individualios savybės juo labiau neturėtų būti vertinamos nagrinėjant kolektyvinius ieškinius.

51 Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad dėl didelio verslininkų, sudariusių hipoteka užtikrintos paskolos sutartis, skaičiaus, jų geografinio pasiskirstymo visoje nacionalinėje teritorijoje ir dėl ilgo apatinės ribos sąlygų naudojimo laikotarpio, per kurį vis buvo priimama naujų teisės aktų, pagrindinėje byloje nagrinėjamas kolektyvinis ieškinys susijęs su sunkiai apibendrinamomis specifinėmis vartotojų kategorijomis, t. y. vartotojais, kurie perėmė nekilnojamojo turto vystytojų sudarytas paskolas, vartotojais,

galinčiais naudotis socialinio būsto finansavimo programomis ar galimybe įgyti viešąjį būstą pagal tam tikrą amžiaus grupę, arba vartotojais, kurie dėl savo profesijos gavo paskolas pagal specialią schemą.

52 Vis dėlto reikia pažymėti, kad būtent dėl suinteresuotosios visuomenės heterogeniškumo, dėl kurio neįmanoma nagrinėti individualaus visų šią visuomenę sudarančių asmenų suvokimo, būtina remtis vidutinio vartotojo teisine fikcija, t. y. jį traktuoti kaip vieną ir tą patį abstraktų subjektą, kurio bendras suvokimas yra svarbus siekiant jį įvertinti.

53 Taigi analizuodamas apatinės ribos sąlygų skaidrumą sudarant atitinkamas hipoteka užtikrintos paskolos sutartis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės remtis vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo suvokimu, neatsižvelgdamas į kiekvieno atskiro vartotojo, su kuriuo sudarytos nagrinėjamos sutartys, skirtumus, be kita ko, kiek tai susiję su apatinės ribos sąlygos žinojimo lygiu, pajamų dydžiu, amžiumi ar profesine veikla. Aplinkybė, kad šios sutartys skirtos specifinėms vartotojų kategorijoms, negali lemti kitokios išvados. Iš tikrųjų siekdamas išnagrinėti visose šiose sutartyse prie standartinių numatytų sąlygų – jos veikia identiškai, nes tomis sąlygomis siekiama, kad kintamoji palūkanų norma nenukristų žemiau nei tam tikras lygis, – skaidrumą nacionalinis teismas negali remtis nei mažiau apdairaus, palyginti su vidutiniu vartotoju, nei apdairesnio už vidutinį vartotoją vartotojo suvokimu (šiuo klausimu žr. 2023 m. rugsėjo 21 d. Sprendimo *mBank (Lenkijos nesąžiningų sąlygų registras)*, C-139/22, EU:C:2023:692, 66 punktą).

54 Vis dėlto *a priori* negalima atmesti galimybės, kad dėl objektyvaus įvykio ar visuotinai žinomo fakto, kaip antai taikytinų teisės aktų pakeitimo arba plačiai paplitusios ir aptartos teismų praktikos raidos, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręs, kad tai, kaip bendrai vidutinis vartotojas suvokia apatinės ribos sąlygą, atitinkamu laikotarpiu pasikeitė, ir dėl to jis galėjo suvokti galimai reikšmingas ekonomines pasekmes, kurias galėjo lemti ši sąlyga.

55 Tokiu atveju pagal Direktyvą 93/13 nedraudžiama atsižvelgti į tai, kaip keitėsi vidutinio vartotojo suvokimas per tą laikotarpį, todėl to vartotojo informuotumo ir pastabumo lygis gali priklausyti nuo hipoteka užtikrintų paskolos sutarčių sudarymo momento. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šia galimybe turi naudotis remdamasis konkrečiais ir objektyviais tokio pasikeitimo buvimą patvirtinančiais įrodymais, nes vien praėjusio laiko nepakanka, kad būtų galima daryti prielaidą apie pasikeitimą.

56 Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš per posėdį Teisingumo Teisme vykusių diskusijų, minėtas objektyvus įvykis arba visuotinai žinomas faktas gali būti 2000 m. būdingas didelis palūkanų normos sumažėjimas – dėl jo pradėtos taikyti apatinės ribos sąlygos, o vartojai sužinojo apie šių sąlygų ekonominį poveikį, – arba 2013 m. gegužės 9 d. paskelbtas *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimas Nr. 241/2013, kuriame konstatuota, kad minėtos sąlygos nebuvo skaidrios. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, siekdamas patikrinti šių sąlygų skaidrumą, turės įvertinti, ar toks palūkanų normų sumažėjimas arba to teismo sprendimo paskelbimas ilgainiui galėjo lemti pasikeitusį vidutinio vartotojo pastabumo ir informuotumo lygį tuo momentu, kai buvo sudaryta hipoteka užtikrinta paskolos sutartis.

57 Remiantis tuo, kas išdėstyta į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis ir 7 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinamos taip, kad nacionalinis teismas, kuriame kolektyvinis ieškinys pareikštas to paties ekonomikos sektoriaus dideliam verslininkų skaičiui dėl labai daug sutarčių, gali sutarties sąlygos skaidrumą tikrinti remdamasis vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo

suvokimu, kai tos sutartys skirtos specifinėms vartotojų kategorijoms ir ta sąlyga buvo naudojama labai ilgą laikotarpį. Vis dėlto, jei per tą laikotarpį tai, kaip bendrai vidutinis vartotojas suvokia šią sąlygą, pasikeitė dėl objektyvaus įvykio arba visuotinai žinomo fakto, pagal Direktyvą 93/13 nedraudžiama, kad nacionalinis teismas šį patikrinimą atliktų atsižvelgdamas į šio vartotojo suvokimo pokyčius, ir tokiu atveju yra svarbus jo suvokimas hipoteka užtikrintos paskolos sutarties sudarymo momentu.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

58 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (ketvirtoji kolegija) nusprendžia:

1. **1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 4 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 3 dalis**

   turi būti aiškinamos taip:

   pagal jas nacionalinis teismas gali tikrinti sutarties sąlygų skaidrumą, kai nagrinėja kolektyvinį ieškinį, pareikštą to paties ekonominio sektoriaus dideliam skaičiui verslininkų ir dėl labai daug sutarčių, jeigu tose sutartyse numatyta tokia pati arba panašios sąlygos.

2. **Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis ir 7 straipsnio 3 dalis**

   turi būti aiškinamos taip:

   nacionalinis teismas, kuriame kolektyvinis ieškinys pareikštas to paties ekonomikos sektoriaus dideliam verslininkų skaičiui dėl labai daug sutarčių, gali sutarties sąlygos skaidrumą tikrinti remdamasis vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo suvokimu, kai tos sutartys skirtos specifinėms vartotojų kategorijoms ir ta sąlyga buvo naudojama labai ilgą laikotarpį. Vis dėlto, jei per tą laikotarpį tai, kaip bendrai vidutinis vartotojas suvokia šią sąlygą, pasikeitė dėl objektyvaus įvykio arba visuotinai žinomo fakto, pagal Direktyvą 93/13 nedraudžiama, kad nacionalinis teismas šį patikrinimą atliktų atsižvelgdamas į šio vartotojo suvokimo pokyčius, ir tokiu atveju yra svarbus jo suvokimas hipoteka užtikrintos paskolos sutarties sudarymo momentu.

Parašai.